

DOI: 10.31866/2616-759X.8.1.2025.336184

УДК 791.83'06

СУЧАСНИЙ ЦИРК: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ

Владислав Корнієнко*доктор культурології, професор, академік;**e-mail: mincult.kornienko@gmail.com;**ORCID: 0000-0002-8730-7384**Національна академія мистецтв України,**Національний цирк України, Київ, Україна*

Анотація

Мета дослідження – виявити ключові тенденції розвитку сучасного цирку, проаналізувати його актуальні виклики та перспективи, а також окреслити нові можливості в межах взаємодії з технологіями, екологією, соціальними практиками й інституційною інфраструктурою індустрії розваг. **Методологія дослідження** ґрунтується на застосуванні методів: аналітичного – для вивчення сучасних тенденцій у цирковому мистецтві, осмислення наукової літератури та фахових джерел; описового – для фіксації актуальних прикладів, проєктів і практик сучасного циркового мистецтва; культурологічної інтерпретації – для аналізу цирку як феномену міждисциплінарної культури, що поєднує соціальні, етичні та естетичні виміри; а також системного підходу – для узагальнення матеріалу й виявлення цілісної парадигми трансформації циркової культури у XXI столітті. **Наукова новизна** статті полягає в системному осмисленні трансформацій сучасного циркового мистецтва в умовах глобальних соціокультурних змін, цифровізації та етичного перегляду культурних практик. **Висновки.** Сучасний цирк визначено як гнучку, міждисциплінарну культурну систему, що активно реагує на глобальні соціальні, технологічні й етичні виклики. Його трансформація з індустрії розваг у сферу художнього, освітнього та комунікативного досвіду засвідчує потребу переосмислення цирку в науковому дискурсі – не як периферійного явища, а як повноцінного виду мистецтва з високим потенціалом впливу. Виявлено ключові напрями розвитку циркового мистецтва у XXI столітті. Наголошено на головному виклику, що постає перед цирковою індустрією, – зберегти унікальність живої взаємодії, водночас інтегруючи її у цифровий простір без втрати емоційної автентичності. Акцентовано на перспективі цирку, що тяжіє до людиноцентричності, технологічної гнучкості, соціальної чутливості та інституційної відкритості.

Ключові слова: цирк; циркове мистецтво; видовище; цифрові технології; театралізація; інклюзивність

Постановка проблеми

У XXI столітті циркове мистецтво зазнало істотної модернізації, розширюючи традиційні уявлення про жанр як сукупність технічних трюків і видовищ-

ності. Зміна культурних парадигм, цифровізація медіапростору, глобалізація мистецьких процесів, а також зростання екологічної та соціальної свідомості аудиторії стали основними детермінантами трансформаційних процесів у сфері сучасного цирку. У контексті гібридизації мистецтв та інтенсифікації емоційно-комунікативного обміну між виконавцями й глядачами постає потреба в переосмисленні функціонального потенціалу цирку як форми візуального та перформативного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Різним аспектам циркового мистецтва присвячені праці як зарубіжних, так і вітчизняних науковців – мистецтвознавців, культурологів, істориків, філософів тощо. Зокрема, варто відзначити дисертаційні дослідження Г. Курінної (2008), М. Малихіної (2016), О. Пожарської (2020), О. Поспелова (2023), С. Шумакової (2015) та ін. Проте у цих працях проаналізовано здебільшого культурологічні та історичні аспекти діяльності цирку. Зокрема, у дисертації О. Пожарської (2020) «Цирк у просторі культури України: інституціоналізаційний аспект» уперше в українській культурології досліджено цирк як феномен культури, доведено, що український цирк за період з кінця ХХ століття й до сьогодення «перетворився на багатofункціональний соціокультурний інститут» (с. 187).

Цирк як мистецько-видовищна форма культури, а також проблеми розвитку циркової галузі сучасної України досліджено у працях Т. Грін'є (2020), І. Мельника (2018), Ю. Романенкової (2020), К. Станіславської (2011), Ю. Шаповалової (2018) та ін. Зокрема, К. Станіславська у праці «Еволюція цирку: від кінних перегонів до театралізованої мистецької форми» (2011) здійснила історичний огляд становлення та розвитку циркового мистецтва, простежуючи процес трансформації цирку від спортивно-видовищного змагання до мистецько-видовищної форми. У своїй дисертації «Мистецько-видовищні форми сучасної культури: типологія та специфіка функціонування» К. Станіславська (2012) присвятила підрозділ «Цирк як мистецько-видовищна форма: історична традиція та сучасний стан» розгляду демократично-розважальної природи циркового мистецтва в контексті його жанрово-видової трансформації. У дослідженні «виявлено, що, починаючи з другої чверті ХХ ст., науковці, мистецтвознавці та циркові артисти й режисери почали ставити питання: чим насправді є цирк – мистецтвом чи просто видовищем; чи правомірно вважати мистецькою формою окремий цирковий номер та циркову виставу в цілому» (Станіславська, 2012, с. 18). Ю. Шаповалова (2018) розглядає циркове мистецтво України в контексті міжнародного культурно-мистецького співробітництва. Ю. Романенкова (2020) звертає увагу на те, що цирк в сучасній Україні є одним з найзначніших і водночас найпроблемніших феноменів культури. На її думку, «циркова галузь є майже недослідженою з наукової точки зору» (с. 69). В іншій праці «Український традиційний цирк у сучасних реаліях: між становленням і знищенням» Ю. Романенкова (Romanenkova, 2022) акцентує на тому, що традиційний цирк можливий лише за умови наявності в ньому жанру дресури, тобто використання тварин у циркових номерах (с. 218). Проблемам циркового мистецтва в сучасних реаліях

присвячена і спільна праця Ю. Романенкової (Romanenkova et al., 2021) та інших науковців. Цирк як середовище екранної дії у творчості сучасних режисерів, специфіку взаємовпливу і взаємозбагачення циркової та екранної режисури розглядає Г. Погребняк (2022). Праця Т. Грінє (2020) присвячена дослідженню генезису *Nouveau Cirque*, або «нового цирку», як художнього явища.

Отже, проблеми розвитку циркового мистецтва в сучасній Україні потребують ретельного наукового дослідження.

Метою статті є виявлення ключових тенденцій розвитку сучасного цирку, аналіз його актуальних викликів та перспектив, а також окреслення нових можливостей у межах взаємодії з технологіями, екологією, соціальними практиками й інституційною інфраструктурою індустрії розваг.

Виклад основного матеріалу

Однією з провідних тенденцій сучасного циркового мистецтва є інтеграція театральних практик і наративних стратегій у структуру циркових шоу. Відхід від репрезентації суто технічної майстерності на користь драматургії спричинив появу вистав з повноцінною сюжетною канвою та розвитком персонажів. Артист цирку нині дедалі частіше постає не тільки як виконавець трюків, а й як актор, носій художньої дії, співтворець оповіді. У науковому дискурсі театралізація циркової вистави осмислюється як складний драматургічний процес. Г. Курінна (2008) виокремлює два новітні напрями: «сюжетний» (де номери поєднані спільною концепцією і сюжетною лінією) та «філософський» цирк (побудований на образному й асоціативному ряді) (с. 104). Театралізація слугує не тільки засобом структурування вистави, а й механізмом художнього висловлення складних ідей і емоцій. Водночас серед науковців і практиків точиться дискусія щодо меж взаємовпливу та взаємопроникнення цирку і театру. Дослідниця Т. Грінє з цього приводу зауважує: «Чи дійсно в результаті глибокого синтезу з театральним мистецтвом цирк може втратити свою видову ідентичність, стати різновидом театру?». На її думку, театралізація сучасного цирку – це «тонкий діалектичний процес», а не насильницьке поєднання (Грінє, 2020, с. 27). Саме в такому контексті розвивається концепція *Nouveau Cirque* («нового цирку»), що передбачає синтез мистецьких практик без втрати циркової специфіки (Грінє, 2020, с. 15).

Театральну експресію в традиційний цирк одним із перших інтегрував бельгійський режисер італійського походження Франко Драгоне. Його проекти поєднують танець, музику, балет і циркові техніки, перетворюючи шоу на видовищні наративні спектаклі. Показовими прикладами цього напрямку є *Cirque du Soleil* (Монреаль, Канада), *The House of Dancing Water* (Макао, Китай), *La Perle* (Дубай, ОАЕ) (Dragone, n.d.).

У цьому ж ключі розвивається і Національний цирк України, який з 1 лютого 2025 року презентує виставу «Циркове рандеву. Кабаре-шоу». В анотації до проєкту зазначено: «... це унікальна вистава, яка поєднує інтригуючу динамічну історію з елементами гумору, драми, ілюзії, музичними, танцювальними та професійними цирковими номерами. Захопливий сюжет і витончена атмосфера кабаре об'єднують глядачів різного віку» (*Циркове рандеву*, б.д.). Один із прикладів

такого експериментального формату – вистава «Афродизіак» (Циркове рандеву, б.д.), у якій поєднуються детективна лінія, спецефекти, акробатика, ілюзії, балет і театральна драматургія. Спектакль подають як «шокуючий театр» з потужною образністю, оригінальною музикою та складною сюжетною аркою (Грінє, 2020, с. 22). Іншим прикладом театралізованої циркової постановки в Україні є шоу «Інші» (реж. В. Кошовий), яке відбулося в концертній залі TEATROOM НПМ «Україна». Постановка поєднала хореографію, музику, театр і цирк у фантасмагоричному наративі про життя на Місяці – приклад нового типу циркової драматургії, орієнтованої на асоціативне мислення й образність (Асадчева, 2021).

Циркове мистецтво трансформується й під впливом іншої тенденції: у XXI столітті культурне споживання набуло нових форм, орієнтованих на персоналізовані враження, емоційну залученість і сенсорну насиченість. Тож циркове мистецтво з лінійного видовища перетворюється на імерсивну взаємодію, де глядач уже не є пасивним спостерігачем, а стає активним учасником мистецького процесу. Інтерактивність стала ключовою характеристикою новітніх циркових вистав. Якщо раніше залучення публіки було обмежене здебільшого комічними епізодами з клоунами, то наразі в циркових проєктах використовують віртуальну та доповнену реальність, сенсорні системи, імітаційні технології для створення багаторівневого досвіду взаємодії. В умовах переходу до креативної економіки, де враження – це валюта, у цирку пропонують унікальні форми присутності, у яких естетичне і тілесне занурення переплітаються.

Використання VR-гарнітур і AR-пристроїв дає змогу глядачам взаємодіяти з віртуальними персонажами, досліджувати цифрові простори циркового середовища або навіть «долучатися» до виконання трюків. Такі технології забезпечують ефект співучасті, що значно підвищує емоційний відгук та міру запам'ятовування досвіду (*Circus Artists*, 2024). Хоча інтерактивність не є самодостатньою метою – вона стає засобом глибшої комунікації, емоційного зв'язку та катарсису. Цікаво, що елементи персоналізованої взаємодії активно впроваджують не тільки у цифровому, а й у фізичному просторі цирку. Деякі трупи організовують постшоу-діалоги, майстер-класи, прогулянки за лаштунки, відкриті тренування, які дають змогу глядачам відчувати себе частиною мистецької події. Такі практики формують спільноту, де межі між виконавцем і аудиторією є гнучкими й динамічними. Прикладами можуть слугувати експериментальні постановки таких компаній, як *Les 7 doigts de la main* (Канада), що охоплюють інтерактивні сцени з використанням планшетів, доповненої реальності або взаємодії за допомогою смартфонів. Інші колективи, такі як *Stalker Theatre* (Австралія), створюють спектаклі з повним VR-зануренням, де глядач проходить через лабіринт подій у темному просторі, реагуючи на звуки, світло та рухи артистів.

Імерсивна модель цирку також активно переосмислює архітектуру простору: замість фронтальної сцени – розосереджені зони дії, замість лінійного сюжету – багатоваріантний досвід, де кожен глядач вибудовує власну «карту події». Як наслідок, циркове мистецтво дедалі частіше тяжіє до форм «перформативного лабіринту», де тіло, технологія та емоція перебувають у постійній взаємодії.

Циркове мистецтво трансформується і через постійні екологічні виклики – цирк стає етично відповідальнішим, поступово інтегруючи принципи сталого розвитку.

Сучасний цирк уже не є лише видовищем; він дедалі частіше стає платформою для критичної рефлексії та соціального послання. Це стосується не тільки змістовного наповнення, а й організації виробництва: від енергозбереження до перегляду моделей взаємодії з природним світом. Однією з найрезонансніших змін у цьому напрямі стала відмова від використання тварин у циркових виставах. Таке рішення має не тільки етичне, а й естетичне підґрунтя: замість експлуатації живих істот цирки дедалі частіше звертаються до технологічних рішень, таких як голографічні проєкції. Одним із перших цирків, який повністю замінив тварин голограмами, став німецький Roncalli, який у 2019 році запровадив систему панорамного 3D-зображення, видимого з будь-якого місця в залі (Вольвач, 2019). Цей підхід зберігає візуальну магію шоу, не порушуючи добробут тварин.

Аналогічну політику проводять провідні міжнародні циркові компанії, зокрема Cirque du Soleil, New York City Circus та інші. Вони не просто відмовляються від залучення тварин, а й створюють цілісні наративи, що підкреслюють взаємозв'язок між людиною, природою та технологіями. Це формує нову естетику цирку, у якій тіло артиста, сценографія, відеомистецтво та звук співпрацюють як засоби створення альтернативного екологічного світу.

В Україні ці тенденції також набувають актуальності. Національний цирк України реалізує поступовий перехід до вистав без участі тварин, орієнтуючись на інноваційні форми сценічного мислення. У публічному дискурсі це отримує суспільну підтримку та позитивний медійний резонанс. Водночас така трансформація потребує інституційної підтримки, зокрема у вигляді оновлення технічної бази, підготовки персоналу та розробки нових сценаріїв.

Крім етичного виміру, циркова індустрія поступово впроваджує екологічні практики в технічну й організаційну структуру вистав. Йдеться про використання вторинних або перероблених матеріалів у сценографії та костюмах; застосування енергоощадних освітлювальних систем; мінімізацію вуглецевого сліду під час гастролей; створення екоорієнтованих сюжетів, що підвищують обізнаність глядачів про зміну клімату, зникнення видів або культуру споживання.

Однією з провідних тенденцій розвитку сучасного циркового мистецтва є глибока інтеграція цифрових технологій у структуру вистав. Цей процес позначається на формі та змісті шоу, змінюючи характер глядацького сприйняття й відкриваючи нові горизонти художнього експерименту. Цирк дедалі більше виходить за межі фізичної сцени, формуючи гібридні простори, у яких взаємодіють людина, технологія та віртуальне середовище. Цифровізація циркового мистецтва проявляється через упровадження таких інструментів, як відеомепінг, інтерактивне світло, сенсорні інтерфейси, голографічні зображення, доповнена (AR) і віртуальна реальність (VR). Використання мультимедійних технологій, зокрема LED-екранів, проєкцій на воді, лазерних шоу та візуального контенту в реальному часі, сприяє створенню тотального занурення в сценічний світ. Глядач не просто спостерігає, а стає учасником багаторівневого аудіовізуального досвіду, у якому поєднуються фізична присутність і цифрова реальність.

Суттєво трансформувався і жанровий спектр: сьогодні у цирковій сфері з'являється новий тип дійства – так званий екранний цирк, тобто цифрові чи гібридні твори, що створюють циркові артисти спеціально для демонстрації на

екрані (Guy, 2021). Вони поєднують кіномову, перформанс і циркову техніку, пропонуючи нові формати презентації. Це особливо актуально в контексті розширення онлайн-споживання культури. Приклади українських шоу свідчать про активне впровадження цих інновацій у державні циркові програми. Наприклад, шоу «Льодове королівство» Одеського державного цирку поєднує високий технічний рівень виконання з новітніми сценічними технологіями: яскравими візуальними ефектами, сюжетно-композиційною цілісністю, вражаючим світловим дизайном і костюмами (*Цирк на льоду*, б.д.). Інший приклад – шоу «Цирк на воді: WATERLAND» – репрезентує складну інженерну постановку з басейном на 120 тонн води, системою фонтанів, підвісними водними структурами та сотнями світло-звукових ефектів. Як зазначено на офіційному сайті, шоу обладнано останніми технічними розробками (*Цирк на воді*, б.д.).

Іншим важливим напрямом технологічної інтеграції є оцифрування циркової спадщини. У контексті збереження культурної пам'яті створюють цифрові архіви, які містять відеоматеріали, фотодокументи, рукописи й інтерв'ю з артистами минулого. Такі ініціативи не тільки слугують джерелом для дослідників, а й формують цифрову платформу для популяризації циркового мистецтва серед молоді (*Circus Artists*, 2024). У такий спосіб технології виконують не тільки функцію естетичного розширення, а й культурної відповідальності та збереження тяглості традицій.

Перед безпрецедентними викликами, що стимулювали циркову індустрію до переосмислення форм взаємодії з глядачем, вона постала після пандемії COVID-19 та з початком повномасштабного військового вторгнення. Обмеження на публічні події, фінансові втрати та зниження глядацької активності сприяли переходу до гібридної моделі функціонування, яка передбачає поєднання традиційної сценічної присутності й цифрових форматів: онлайн-трансляцій, інтерактивних платформ, освітніх курсів, фандрайзингових кампаній і мультимедійних шоурумів. Такий підхід виявився не тільки адаптаційним механізмом у кризовий період, а й новою парадигмою функціонування цирків, що відкриває нові способи доступу до мистецтва, розширює аудиторію та підвищує соціальну інклюзію. Цирк виходить за межі локаційності, зберігаючи водночас головну якість жанру – емоційний контакт між артистом і глядачем. Показовим є приклад чеської ініціативи «вікно культури», коли циркові мінівистави демонстрували у формі «живого перформансу за склом» (Войтюк, 2020). Ці короткі п'ятихвилинні дійства транслювали до 10 разів на день, зберігаючи мінімальний фізичний контакт і водночас створюючи ефект безпосередньої присутності (Войтюк, 2020). Однак не всі інституції змогли адаптуватися. Один із найвідоміших брендів у світі – канадський *Cirque du Soleil* – у 2020 році оголосив про банкрутство, скоротивши понад 3500 працівників після трьох місяців зупинки діяльності (*Наслідки коронавірусу*, 2020). Цей кейс продемонстрував вразливість навіть глобальних компаній до зовнішніх криз.

В Україні гібридні підходи почали формуватися вже під час пандемії. Зокрема, Національний цирк України у ювілейному 60-му сезоні презентував документальний фільм «Цирк 60» і провів п'ять прем'єр вистав упродовж п'яти місяців, адаптуючи репертуар і цінову політику до нових реалій (*П'ять прем'єр*, 2021).

Хоч обмеження зменшили кількість глядачів, акцент було зроблено на змістовній варіативності та збереженні мистецької тяглості.

З початком повномасштабної російсько-української війни циркова спільнота знову зіткнулася з викликами виживання. Проте вже в липні 2022 року Національний цирк України відновив роботу в Києві з урахуванням безпекових вимог (Кречетова, 2022). У разі повітряної тривоги шоу призупиняється і продовжується після її відбою. Це демонструє гнучкість циркових інституцій, здатних оперативно реагувати на нові контексти. У грудні 2024 року в Києві відбулася фотовиставка «Український цирк під час війни», яка візуалізувала мистецьку діяльність у надзвичайних умовах. Проєкт не тільки зафіксував реалії, у яких функціонує циркове мистецтво під час війни, а й акцентував на його соціальній ролі – підтримці морального духу, фіксації національної тяглості (*У Києві проходить фотовиставка, 2024*).

Важливу роль у новій моделі функціонування відіграють соціальні мережі, які перетворилися на ключовий канал комунікації між цирками й аудиторією. Платформи Instagram, TikTok чи YouTube стали інструментами як просування, так і живого діалогу. Артисти діляться фрагментами виступів, проводять стріми, організовують віртуальні тури та взаємодіють із шанувальниками в реальному часі. Це формує спільноту залученого глядача, який має постійний емоційний зв'язок із цирком навіть поза фізичною сценою.

Наукова новизна статті полягає в системному осмисленні трансформацій сучасного циркового мистецтва в умовах глобальних соціокультурних змін, цифровізації та етичного перегляду культурних практик. Уперше в українському гуманітарному дискурсі проаналізовано цирк як міждисциплінарну форму візуально-перформативного мистецтва, що поєднує елементи театру, цифрового дизайну, екологічної та соціальної рефлексії. Висвітлено театралізацію циркових вистав як ресурс формування наративності, що дає змогу цирку розвивати нові естетичні моделі оповіді, емоційної участі та філософської символіки. Акцентовано на цирку як на просторі екоетики й інклюзивності, де візуальне і фізичне стає засобом комунікації актуальних соціальних цінностей. Окреслено гібридну модель цирку як сталу культурну парадигму, що не тільки відповідає на виклики пандемії та війни, а й формує нові принципи художньої присутності та медіавзаємодії. Запропоновано оновлене розуміння глядача як активного суб'єкта взаємодії в цирковому просторі, що інтегрує досвід, технологію та емоцію.

Висновки

Сучасний цирк постає як гнучка, міждисциплінарна культурна система, що активно реагує на глобальні соціальні, технологічні й етичні виклики. Його трансформація з індустрії розваг у сферу художнього, освітнього та комунікативного досвіду засвідчує потребу переосмислення цирку в науковому дискурсі – не як периферійного явища, а як повноцінного виду мистецтва з високим потенціалом впливу.

Аналіз провідних тенденцій дає змогу виокремити п'ять ключових напрямів розвитку циркового мистецтва у XXI столітті: 1) театралізація вистав і форму-

вання наративу, що забезпечує сюжетну цілісність та емоційну глибину циркових дійств; 2) орієнтація на емоційний досвід і співучасть глядача, яка перетворює перформанс на індивідуальне переживання; 3) екологічна свідомість, що відображає соціальну відповідальність цирку та його здатність формувати нову етичну парадигму; 4) інтеграція цифрових технологій, яка змінює не лише сценічну мову, а й природу глядацького досвіду; 5) гібридність форматів, що забезпечує цирку адаптивність у періоди глобальних криз (пандемії, війни) та відкриває нові канали доступу й комунікації.

У цьому контексті циркове мистецтво більше не зводиться до видовищності – воно функціонує як агент культурної рефлексії, як медіатор між тілесним, технологічним і соціальним. У цирку нового типу синтезуються елементи театру, хореографії, медіаарту та філософської концепції взаємодії, утворюючи нову форму сценічної оповіді, що апелює до інтелекту, емоцій і критичного мислення глядача. Головний виклик, що постає перед цирковою індустрією, – зберегти унікальність живої взаємодії, водночас інтегруючи її у цифровий простір без втрати емоційної автентичності. Перспектива цирку – у людиноцентричності, технологічній гнучкості, соціальній чутливості та інституційній відкритості. Очевидно, що цирк майбутнього не буде ані повністю аналоговим, ані виключно цифровим. Це буде гібридна форма мистецького досвіду, що поєднує естетику, участь, екологічність і етичну взаємодію як із публікою, так і з ширшим культурним контекстом.

Цирк доцільно розглядати не як маргінальну форму розваги, а як культурну модель, здатну до саморефлексії, естетичних інновацій і соціального впливу, що робить його важливою темою для подальшого наукового аналізу.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Асадчева, Т. (2021, 21 березня). Циркове шоу «Інші» презентували в Малій залі палацу Україна. *Вечірній Київ*. <https://vechirniy.kyiv.ua/news/50771/>
- Войтюк, Т. (2020, 22 листопада). *Вікно культури*. Чеський цирк знайшов спосіб виступати в умовах карантину. *Суспільне. Новини*. <https://suspiilne.media/81984-vikno-kulturi-ceskij-cirk-znajsov-sposib-vistupati-v-umovah-karantinu/>
- Вольвач, Я. (2019, 6 червня). У Німеччині живих тварин у цирку замінили на 3D голограми. *Громадське радіо*. <https://hromadske.radio/news/2019/06/06/u-nimechchyni-zhyvyh-tvaryn-u-cyrku-zaminyly-na-3d-gologramy>
- Грінє, Т. Б. (2020). Напрямки драматургії у цирковому мистецтві 1990-х-2000-х рр.: проблеми видової релевантності. *АПТ-платФОРМА*, 2, 11–33.
- Кречетова, Д. (2022, 5 липня). У Києві відновив роботу Національний цирк України. *Українська правда*. <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/07/05/249423/#:~:text=Національний%20цирк%20України%20у%20Києві,продовжуємо%20відновлювати%20роботу%20закладів%20культури>
- Курінна, Г. В. (2008). *Драматургія циркової вистави в контексті карнавально-сміхової культури* [Дисертація кандидата мистецтвознавства, Харківська державна академія культури].

- Малихіна, М. А. (2016). *Циркове мистецтво України 20 - 30-х років XX століття* [Автореферат дисертації кандидата мистецтвознавства, Київський національний університет культури і мистецтв].
- Мельник, І. П. (2018). Специфіка діяльності аматорських колективів у контексті українського циркового мистецтва. *Молодий вчений*, 4(56), 240–243. <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4692/4614>
- Наслідки коронавірусу: Легендарний цирк «Дю Солей» оголосив про банкрутство.* (2020, 30 червня). Мінфін. <https://minfin.com.ua/ua/2020/06/30/48012088/>
- П'ять прем'єр за п'ять місяців: у київському цирку розповіли, що показали цього сезону.* (2021, 16 квітня). Укрінформ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3229466-pat-premer-za-pat-misaciv-u-kiivskomu-cirku-rozpovili-so-pokazali-cogo-sezonu.html>
- Погребняк, Г. П. (2022). Цирк як середовище екранної дії у творчості сучасних режисерів. *Мистецтвознавчі записки*, 42, 151–158.
- Пожарська, О. Ю. (2020). *Цирк у просторі культури України: інституалізаційний аспект* [Дисертація доктора філософії, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв]. https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3517/Pozharska_dysertaciya.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Поспелов, О. О. (2023). *Циркове мистецтво на західноукраїнських землях (кінець XVIII – XIX ст.)* [Дисертація доктора філософії, Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого].
- Романенкова, Ю. В. (2020). Сучасна українська циркова школа як інструмент презентування країни у світовому культурному просторі. *Молодий вчений*, 3(79), 69–73. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-16>
- Станіславська, К. І. (2011). Еволюція цирку: від кінних перегонів до театралізованої мистецької форми. *Культура України*, 35, 193–201.
- Станіславська, К. І. (2012). *Мистецько-видовищні форми сучасної культури: типологія та специфіка функціонування* [Автореферат дисертації доктора мистецтвознавства, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв].
- У Києві проходить фотовиставка «Український цирк під час війни».* (2024, 17 грудня). Укрінформ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3939068-u-kievi-prohodit-fotovistavka-ukrainskij-cirk-pid-cas-vijni.html>
- Цирк на воді «WATERLAND».* (б.д.). Одеський державний цирк. Взято 27 січня 2025 з <https://circus.od.ua/>
- Цирк на льоду «Льодове Королівство».* (б.д.). Авертус. Взято 27 січня 2025 з <https://www.avertus.org.ua/blank-1/tsirk-na-lodu-lodove-korolivstvo-1>
- Циркове рандеву Кабаре-шоу.* (б.д.). Національний цирк України. Взято 27 січня 2025 з <https://circus.kyiv.ua/ua/CIRCUS-Rendevous/gid/30>
- Шаповалова, Ю. С. (2018). Сучасне циркове мистецтво України в контексті міжнародного культурно-мистецького співробітництва. *Культурологічна думка*, 14, 94–101. <https://doi.org/10.37627/2311-9489-14-2018-2.94-101>
- Шумакова, С. М. (2015). *Генезис і еволюція харківської школи циркового мистецтва* [Автореферат дисертації кандидата мистецтвознавства, Харківська державна академія культури].
- Circus Artists Embrace Digital Age in Spectacular Big Top Evolution.* (2024, January 5). Vintage and Antique Gifts. <https://vintageantiquesgifts.com/blogs/news/circus-digital-age->

technology-transformed-big-top?srsId=AfmBOoDj7R3Oi3iPyZomE9hrE6H8qIHGMelT490kzipnJtD4D9vR-Dc

Dragone. (n.d.). Retrieved January 27, 2025, from <https://dragone.com/shows/>

Guy, J.-M. (2021, June 25). *Contemporary circus's endless talent for diversification*. Artcena. <https://www.artcena.fr/en/education-artistique-et-culturelle/panoramas/panorama-du-cirque-contemporain/la-diversification-sans-fin-du-cirque-contemporain>

Romanenkova, J. (2022). Ukrainian Traditional Circus in Today's Reality: Between Formation and Abasement. *Art-platforme*, 1(5), 203–220. <https://doi.org/10.51209/platform.1.5.2022.203-220>

Romanenkova, J., Paliychuk, A., Sharykov, D., Bratus, I., Kuzmenko, H., & Gunka, A. (2021). Circus art in modern realities: functions, problems, prospects. *Revista Inclusiones, marzo*, 8, 571–581. <https://revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/2583>

REFERENCES

Asadcheva, T. (2021, March 21). Tsyrkove shou "Inshi" prezentuvaly v Malii zali palatsu Ukraina [The circus show "Others" was presented in the Small Hall of the Ukraine Palace]. *Vechirnyi Kyiv*. <https://vechirniy.kyiv.ua/news/50771/> [in Ukrainian].

Dragone. (n.d.). Retrieved January 27, 2025, from <https://dragone.com/shows/> [in English].

Guy, J.-M. (2021, June 25). *Contemporary circus's endless talent for diversification*. Artcena. <https://www.artcena.fr/en/education-artistique-et-culturelle/panoramas/panorama-du-cirque-contemporain/la-diversification-sans-fin-du-cirque-contemporain> [in English].

Hrinie, T. B. (2020). Napriamky dramaturhii u tsyrkovomu mystetstvi 1990-kh-2000-kh rr.: problemy vydovoi relevantnosti [Directions of drama in the circus art of the 1990s – 2000s.: problems of species relevance]. *ART-platFORMA*, 2, 11–33 [in Ukrainian].

Krechetova, D. (2022, July 5). U Kyievi vidnovyv robotu Natsionalnyi tsyrk Ukrainy [The National Circus of Ukraine has resumed its work in Kyiv]. *Ukrainska pravda*. <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/07/05/249423/#:~:text=Natsionalnyi%20tsyrk%20Ukrainy%20u%20Kyievi,prodovzhuemo%20vidnovliuvaty%20robotu%20zakladiv%20kultury> [in Ukrainian].

Kurinna, H. V. (2008). *Dramaturhiia tsyrkovoï vystavy v konteksti karnavalno-smikhovoi kultury* [Dramaturgy of circus performance in the context of carnival and laughter culture] [PhD Dissertation, Kharkiv State Academy of Culture] [in Ukrainian].

Malykhina, M. A. (2016). *Tsyrkove mystetstvo Ukrainy 20 - 30-kh rokiv XX stolittia* [Circus art of Ukraine in the 20s - 30s of the XX century] [Abstract of PhD Dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts] [in Ukrainian].

Melnyk, I. P. (2018). Spetsyfika diialnosti amatorskykh kolektyviv u konteksti ukrainskoho tsyrkovoho mystetstva [Specificity of activities of amator collectives in the context of ukrainian circle art]. *Young Scientist*, 4(56), 240–243. <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4692/4614> [in Ukrainian].

Naslidky koronavirusu: Lehendarnyi tsyrk "Diu Solei" oholosyv pro bankrutstvo [Consequences of coronavirus: The legendary circus "Du Soleil" declared bankruptcy]. (2020, June 30). *Minfin*. <https://minfin.com.ua/ua/2020/06/30/48012088/> [in Ukrainian].

Piat premier za piat misiatsiv: u kyivskomu tsyrku rozpovily, shcho pokazaly tsoho sezonu [Five premieres in five months: The Kyiv circus told what they showed this season]. (2021,

- April 16). Ukrinform. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3229466-pat-premer-zap-misaciv-u-kiivskomu-cirku-rozpovili-so-pokazali-cogo-sezonu.html> [in Ukrainian].
- Pohrebniak, H. P. (2022). Tsyрк yak seredovyshche ekrannoi dii u tvorchosti suchasnykh rezhyserv [Circus as Environment of Screen Action in Modern Directors' Creative Work]. *Notes On Art Criticism*, 42, 151–158 [in Ukrainian].
- Pospelov, O. O. (2023). *Tsyркove mystetstvo na zakhidnoukrainskykh zemliakh (kinets XVIII – XIX st.)* [Circus art in Western Ukrainian lands (late 18th – 19th centuries)] [PhD Dissertation, I. K. Karpenko-Karyi Kyiv National University of Theatre, Cinema and Television] [in Ukrainian].
- Pozharska, O. Yu. (2020). *Tsyрк u prostori kultury Ukrainy: instyutalizatsiyni aspekt* [Circus in the Space of Culture of Ukraine: Institutionalization Aspect] [PhD Dissertation, National Academy of Culture and Arts Management]. https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3517/Pozharska_dysertaciya.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
- Romanenkova, J. (2022). Ukrainian Traditional Circus in Today's Reality: Between Formation and Abasement. *Art-platforme*, 1(5), 203–220. <https://doi.org/10.51209/platforme.1.5.2022.203-220> [in English].
- Romanenkova, J., Paliychuk, A., Sharykov, D., Bratus, I., Kuzmenko, H., & Gunka, A. (2021). Circus art in modern realities: functions, problems, prospects. *Revista Inclusiones*, marzo, 8, 571–581. <https://revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/2583> [in English].
- Romanenkova, Yu. V. (2020). Suchasna ukrainska tsyркova shkola yak instrument prezentuvannia krainy u svitovomu kulturnomu prostori [Modern ukrainian circus school as a tool for representing of the country in the world cultural space]. *Young Scientist*, 3(79), 69–73. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-16> [in Ukrainian].
- Shapovalova, Yu. S. (2018). Suchasne tsyркove mystetstvo Ukrainy v konteksti mizhnarodnoho kulturno-mystetskoho spivrobitnytstva [The Contemporary Circus Art of Ukraine in the Context of International Cultural and Arts Cooperation]. *The Culturology Ideas*, 14, 94–101. <https://doi.org/10.37627/2311-9489-14-2018-2.94-101> [in Ukrainian].
- Shumakova, S. M. (2015). *Henezys i evoliutsiia kharkivskoi shkoly tsyркovoho mystetstva* [Genesis and evolution of the Kharkiv school of circus art] [Abstract of PhD Dissertation, Kharkiv State Academy of Culture] [in Ukrainian].
- Stanislavska, K. I. (2011). Evoliutsiia tsyрку: vid kinnykh perehoniv do teatralizovanoi mystetskoi formy [The Evolution of the Circus: From Horse Racing to a Theatricalized Art Form]. *Culture of Ukraine*, 35, 193–201 [in Ukrainian].
- Stanislavska, K. I. (2012). *Mystetsko-vydovyshchni formy suchasnoi kultury: typolohiia ta spetsyfika funktsionuvannia* [Artistic and spectacular forms of modern culture: typology and specifics of functioning] [Abstract of PhD Dissertation, National Academy of Culture and Arts Management] [in Ukrainian].
- Tsyрк na lodu "Lodove Korolivstvo"* [Ice Circus "Ice Kingdom"]. (n.d.). Avertus. Retrieved January 27, 2025, from <https://www.avertus.org.ua/blank-1/tsirk-na-lodu-lodove-korolivstvo-1> [in Ukrainian].
- Tsyрк na vodi "WATERLAND"* [Water Circus "WATERLAND"]. (n.d.). Odeskyi derzhavnyi tsyрк. Retrieved January 27, 2025, from <https://circus.od.ua/> [in Ukrainian].
- Tsyркove randevu Kabare-shou* [Circus Rendezvous Cabaret Show]. (n.d.). Natsionalnyi tsyрк Ukrainy. Retrieved January 27, 2025, from <https://circus.kyiv.ua/ua/CIRCUS-Rendezvous/gid/30> [in Ukrainian].

- U Kyievi prokhodyt fotovystavka "Ukrainskyi tsyrk pid chas viiny"* [A photo exhibition "Ukrainian Circus During the War" is being held in Kyiv]. (2024, December 17). Ukrinform. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3939068-u-kievi-prohodit-fotovystavka-ukrainskij-cirk-pid-cas-vijni.html> [in Ukrainian].
- Voitiuk, T. (2020, November 22). *Vikno kultury. Cheskyi tsyrk znaishov sposib vystupaty v umovakh karantynu* [Window of Culture. The Czech circus found a way to perform in quarantine conditions]. Suspilne. Novyny. <https://suspilne.media/81984-vikno-kulturi-ceskij-cirk-znajsov-sposib-vistupati-v-umovah-karantynu/> [in Ukrainian].
- Volvach, Ya. (2019, June 6). *U Nimechchyni zhyvykh tvaryn u tsyrku zaminyly na 3D holohramy* [In Germany, live animals in the circus were replaced with 3D holograms]. Hromadske radio. <https://hromadske.radio/news/2019/06/06/u-nimechchyni-zhyvyh-tvaryn-u-cyrku-zaminyly-na-3d-gologramy> [in Ukrainian].

Надійшла: 29.05.2025; Прийнято: 02.06.2025;

Статтю вперше опубліковано онлайн: 25.07.2025

MODERN CIRCUS: CHALLENGES, OPPORTUNITIES, PROSPECTS

Vladyslav Korniienko

*Doctor of Science (Cultural Studies), Professor, Academician;**e-mail: mincult.kornienko@gmail.com;**ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8730-7384>**National Academy of Arts of Ukraine,**National Circus of Ukraine, Kyiv, Ukraine***Abstract**

The purpose of the research is to identify key trends in the development of contemporary circus, analyse its current challenges and prospects, and outline new opportunities within the framework of interaction with technology, ecology, social practices and the institutional infrastructure of the entertainment industry. **The research methodology** is based on the application of the following methods: analytical – to study contemporary trends in circus art, to comprehend scientific literature and professional sources; descriptive – to record current examples, projects and practices of contemporary circus art; cultural interpretation – to analyse the circus as a phenomenon of interdisciplinary culture that combines social, ethical and aesthetic dimensions; and a systematic approach – to summarise the material and identify a comprehensive paradigm for the transformation of circus culture in the 21st century. **The scientific novelty** of the article lies in the systematic understanding of the transformations of contemporary circus art in the context of global socio-cultural changes, digitalisation and ethical rethinking of cultural practices. **Conclusions.** The contemporary circus is defined as a flexible, interdisciplinary cultural system that actively responds to global social, technological and ethical challenges. Its transformation from an entertainment industry into a sphere of artistic, educational and communicative experience demonstrates the need to rethink the circus in scientific discourse – not as a peripheral phenomenon, but as a full-fledged art form with high potential for influence. The key directions for the development of circus art in the 21st century are identified. The main challenge facing the circus industry is emphasised – to preserve the uniqueness of live interaction while integrating it into the digital space without losing emotional authenticity. The focus is on the future of the circus, which tends towards human-centredness, technological flexibility, social sensitivity and institutional openness.

Keywords: circus; circus art; spectacle; digital technologies; theatricalisation; inclusiveness

